

KÖRPONAY GYÖRGYNÉ
Szombathely

A német nyelv fakultatív tanítása az általános iskola 1. osztályától

A SZOMBATHELYI BOLYAI JÁNOS GYAKORLÓ ÁLTALÁNOS ISKOLA PROGRAMJA

1. Egyre sürgetőbb társadalmi igény az iskolai oktatás keretében az idegen nyelv, különösen a nyugati nyelvek valamelyikének a tanítása. Így van ez iskolánk körzetében is, ahol a szülők — nyugat-dunántúliak lévén — elsősorban a német nyelv tanulását-tanítását szorgalmazzák. Ezt igényli az a tény is, hogy főiskolánkon az 1989/90-es tanévben megkezdődött a német szakos tanárképzés, tehát ehhez is szükséges gyakorlóterületet biztosítani.

Közismert, hogy idegen nyelvet célszerű a korai gyermekkorban elkezdni. Erre vannak is kezdeményezések az iskolánk körzetében levő óvodákban is, amelyekben az ún. középső és nagycsoportban kísérletképpen már megkezdődött, ill. folyik némettanítás.

A fentiekből célszerűnek látszik, hogy a gyakorló iskolában az 1. évfolyamtól kezdve tanítsuk a német nyelvet, illetve folytassuk az óvodákban megkezdett.

2. Az 1988/89. tanév októberétől folyik iskolánk 1. osztályaiban a német nyelv oktatása. A három első osztály 63 tanulója közül a szülők kívánságára 38 tanuló vesz részt az órarendbe illesztett németórákon. Nem szerveztünk ún. tagozatos osztályt, hanem a németórák ideje alatt a németet nem tanuló tanulóknak más foglalkozást szerveztünk. Így lemondunk a speciális tantervű osztály előnyeiről, de elkerültük az ebből következő hátrányokat is, amelyek a többi osztályt sújtják.

Noha a szülők kívánságának megfelelően tanítjuk németre gyermekeinket, fenntartottuk magunknak azt a jogot, hogy ha úgy tapasztaljuk, hogy egyéb tanulmányai rovására megy, vagy erejét, képességeit meghaladja a német nyelv tanulása, szüneteltetjük a tanuló némettanítását. Viszont meghagytuk azt a lehetőséget, hogy ha a gyermek időközben elsajátítja azt az anyagot, amelyet társai tudnak, bármelyik félévben csatlakozhat a németes csoporthoz.

Hetenként 3 németóra van az 1. osztályosoknak, egy-egy óra — a tanulók elfáradásától függően — 25—35 perces. Egy-egy csoportban 12—14 tanuló tanul szakos tanár vezetésével.

3. Tantervi anyagunkban a szakosított tantervű osztályok anyagára építettünk, valamint támaszkodunk a TIT előkészítő anyagára is.

a) Ezek szerint az 1. évfolyam az ún. szóbeli előkészítő szakasz. Témakörei:

- környezetünk, játékaink
- otthonunk, a család
- étkezés, ételek, terítés
- bevásárlás, öltözködés
- állatok, növények

- közlekedés
- tisztálkodás, betegség, az orvosnál
- tanulás, iskola, tanszereink
- évszakok
- mondókák, kiszámolók, dalok, gyermekjátékok

A fenti témakörben való nyelvtanítással a következő célokat kívánjuk elérni az 1. év végére (az eltelt év igazolni látszik a célok elérhetőségét):

— A kisiskolások bevezetése egy idegen nyelv világába, a kommunikáció új lehetőségeinek megismertetése és megkedveltetése;

— Az anyanyelv elsajátításának természetes sorrendjét követve az idegen nyelvi készségek alapjainak lerakása; ezen belül

— Beszédértés: utasítások végrehajtása, a beszédhelyzetekben elhangzó kérdésekre reagálás, a tanult szavak felismerése ismeretlen szövegben;

— Beszédprodukción: a tanult témákban és beszédhelyzetekben kérdésre válaszadás, kérdezés, köszönés, bemutatkozás, személyükre, családjukra stb. vonatkozó ismertetés; a tanár beszédének utánzásával tiszta artikuláció és mondatfonetika;

— Szókincs: a témák alapvető szavainak megértése a szövegben (kb. 250 szó), szemléltetéséhez vagy szituációhoz kapcsoló magyar szavak német megfelelői (kb. 150 szó);

— Memoriter: 6—8 dal, 3—4 vers- vagy játékszöveg, 4—5 mondóka;

— Nyelvtant külön nem tanítunk, a mondatszerkesztés mintaközlésen alapul, a hibás alakok javításával, a helyes ismétléssel rögzül.

b) A fent vázolt szóbeli előkészítő szakaszra a következő évektől építhető a szakosított német tantervű osztályok anyaga, a korábbi kezdésből következően egy tanévvel ez is korábban: a 3. osztályos anyagot mi a 2. évfolyamban már tanítjuk. Ebből következik, hogy a 7. évfolyamban végzünk a tagozatos tantervi anyaggal, tehát az utolsó évfolyamban — a tanulók német nyelvi képzettségétől függően differenciáltan — beszédképességük fejlesztésével vagy az alapfokú nyelvvizsgára való felkészítéssel foglalkozhatunk.

c) A korábban említettek szerint kerülhetnek iskolánkba olyanok, akik már két évig tanultak németül az óvodában.

Ha ezek közül összejön olyan csoport (10—14 tanuló), akik sikerrel birkóztak meg az ún. idegen nyelvi előkészítő anyagával, akkor ezek már az 1. osztályban megkezdhetik a német szakosított tanterv szerint a tanulást. Ők az első félévben egy felzárkóztató-stabilizáló szóbeli előkészítést kapnak — ezalatt megtanulnak írni-olvasni az ún. Lovászi-féle módszerrel —, majd a második félévben kézbe vehetik a tagozatos németkönyvet. Ők természetesen korábban jutnak el a nyelvtanulás magasabb fokára.

A fentiek érdekében már egyeztetjük is programunkat, módszereinket a szomszédos óvodával.

Csak órarendi egyeztetés kérdése, hogy a németül jobban tudók magasabb évfolyamba járókkal tanuljanak együtt.

4. Aggályként merülhet fel, hogy az idegen nyelv újabb terhet jelent az iskolába lépő gyerek számára. Ezen segít a tanulókhhoz alkalmazott metodika. Ha a pedagógus nem teherként rakja a gyerek és a szülő vállára a nyelvtanulást, hanem egyfajta közös játéknak fogják fel, amelyhez érzelm, közlési vágy, sikerélmény kapcsolódik, amelyből nincs kötelező házi feladat, felelés és dolgozat, csak egy olyan többlettudás, amellyel büszkélkedni lehet, s amelynek gyakorlati haszna igen hamar meg-

mutatkozik, vagyis a kedvtelés és érdek belülről motivál, akkor nem lesz sem szellemileg, sem lelkileg megterhelő az első osztályos kisgyerek számára a nyelvtanulás. Ehhez feltétlenül ki kell használni a gyerek játékos kedvét, minden új iránti fogékonyságát, kommunikációs képességeit és kedvét, hogy itt még fel se merülhessen, hogy a nyelvtanulás nehéz munka. Ezt majd megtanulja később, amikor az értelme és a kötelességtudata is elég fejlett lesz ahhoz, hogy átlendítse ezeken a nehézségeken.

A tananyag a gyerekek életéből, környezetéből ismerős, ezzel kapcsolatosak a beszédmodellek. Taneszköz az írás nélküli képanyag, játékok, használati tárgyak, bábok.

A foglalkozások anyagába szervesen épülnek bele a mondókák, kiszámolók, játék- és dalszövegek, egyúttal segítséget nyújtva a helyes artikuláció és beszéd-dallam elsajátításához.

A szóanyagot sokoldalú, lehetőleg természetes szemléltetéssel és tevékenység közben sajátítják el a tanulók. Lényeges, hogy az akár minimális szóanyag is mondatmodellekben kommunikációs helyzetek megoldását szolgálja. Ezért is minél előbb meg kell teremteni a német nyelvi légkört. Lehetőleg mindent az iskolában kell megtanítani-megtanulni, ez nemcsak a tervezett és permanens ismétlést, a differenciálást követeli meg, hanem a változatos, a gyerekek befogadási képességéhez alkalmazkodó óraszervezést és módszeres eljárásokat is.

A tanulók ismereteinek ellenőrzése, tudásszintjük mérése is az órákon való német nyelvű kommunikációban folyik, s nem egy-egy alkalommal. Így értékelhető kiejtésük, a németnek megfelelő beszéd-dallam és szórend alkalmazása, képek, tárgyak, cselekvések megnevezésével és kérdésre adott válaszokkal a szókincsük, a mondatmodellek szituációinak megfelelő alkalmazásával mondatalkotó képességük. Az év végi értékelés a többi tantárgyéhoz hasonlóan történik.

5. A német nyelv 1. osztálytól kezdődő fakultatív oktatásához nélkülözhetetlen több taneszköz:

a) A tanulók eszközei:

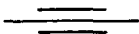
- némettanítás témáihoz illő képeskönyv, kifestőkönyv, a későbbiek során a német nyelvet tanuló elsősök számára készített és sokszorosított képeskönyv, amely tematikailag illeszkedik az óvodai és a tagozatos tananyag közé (előkészületben);
- használati tárgyak modelljei (bababútor stb.);
- kesztyűs bábok.

b) A pedagógus eszközei:

- szemléltető képanyag (applikáció és dia);
- magnetofon mikrofonnal;
- magnetofonszalagok és tanszalagok (a TIT nyelviskoláiban használtak változatai);
- kézikönyv (német nyelvű mondókák, kiszámolók, gyermekjátékok, könnyű mesék, történetek).

A német nyelv első osztályban való tanítása megfelel a várakozásnak, általában eléri, olykor meghaladja a tervezettet. A tanulók úgy maradnak az osztályközösség tagjai, hogy hetenként három órában mást is tanulnak. Élvezik a tanulást, szívesen szólnak meg tízpercekben, a napközi otthonban is németül. Néhány tanuló marad csak le, ők igen gyengék más tantárgyakban is.

A szinte eszköz nélküli, kölcsönként és házilag készített eszközökkel, tárgyakkal azonban igen nehéz a tanítás, a három pedagógusnak sok idejét, energiáját veszi ez el az érdemi munkától. Az iskola nagyon szűkre szabott költségvetési kerete nem teszi lehetővé a lendületesebb fejlesztést. A legsürgősebbekhez kértük és kaptuk a Művelődési Minisztérium anyagi támogatását.

DR. DÁNOS KORNÉLNÉ
Szolnok

Komplex nyelvhasználat-fejlesztés magyar nyelv- és irodalomórán a 2. osztályban

Az anyanyelv fejlesztése az iskola egyik legfontosabb feladata. A magyarnyelv- és irodalomórák megtervezéséhez az Anyanyelvi tantárgypedagógia [1] többek között — a következőket ajánlja figyelmünkbe:

— Az alsó tagozatos gyerekek anyanyelvi tevékenységeinek szervezése, irányítása elsősorban nevelés, személyiségformálás. A nevelés megvalósításának egyetlen járható útja van: az egységes (integrált) anyanyelvi nevelés. Ehhez kell idomulnia az alkalmazott módszernek és eljárásoknak.

— A gyerekek az anyanyelvet a családban sajátították el. Ezért a család szociális helyzete, műveltsége függvényében értékesebb vagy fogyatékosabb nyelvhasználatot tapasztaltak mintaként, s ezt fejlődésük is tükrözi. B. Bernstein [2] a nyelvhasználat két alapformáját különítette el: a korlátozott és a kidolgozott kódot. A kétféle kód használatának különbségeiben a gyermek szociális körülményei tükröződnek. A korlátozott kód használata — Bernstein szerint — a fizikai dolgozók gyermekeinek beszédére, a kidolgozott kód használata pedig a közép- és aralkodóosztály gyermekeinek beszédére jellemző. Vagyis az az anyanyelvi tudás, amelyik csak az alacsonyabb szintű nyelvi kódra korlátozódik, az iskolai feladatok végzésében korlátozza a gyereket.

A nyelvhasználatban elmaradottabb tanulók esetében tehát törődnünk kell tudásuk meglévő hiányosságainak pótlásával, de a fejlett anyanyelvi tudással rendelkezők töretlen továbbfejlődését is segítenünk kell. Az alsó tagozaton elsősorban a szóbeli nyelvhasználat fejlesztését végezzük, de a tudatosítás érdekében előre kell jutnunk az írásbeli nyelvhasználat eszközeinek (írás, helyesírás) és a hozzá szükséges tevékenységformák (szövegalkotás) megalapozásában is.

— Ha belátjuk, hogy az anyanyelv a tanulás eszköze, és a tanulás a tanulóknál elindítja a művelődés, a szocializáció és a perszonalizáció fejlődési folyamatát [3], akkor azt is be kell látnunk, hogy a nyelvhasználat eszköztárának szegénysége nemcsak tudásbeli, hanem a gyermek társas-közösségi magatartásának problémáit is magával hozza. Azok a tanulók, akik csak parancsolgatva vagy nyafogva tudnak beszélni, aligha tudnak társaikkal rendesen együttműködni. Amikor megtanítjuk a tanulókat arra, hogyan köszönjenek, hogyan mondjanak köszönetet stb., akkor nemcsak az illemszabályokat tanulják meg, hanem a társas viszonyok is rendezettebbekké válnak. A társadalomba való beilleszkedés tehát nyelvi tevékenység révén zajlik, a nyelvi folyamatok egyben szocializációs folyamatok is. A gyerekek